

ZUTPHIENS BAROK ENSEMBLE

onder leiding van Elin Eriksson

De sterren van de hemel

Kerstconcert met koor en orkest

zaterdag 19 december 2015 20.15 u, Kapel op 't Rijsselt, Eefde
zondag 20 december 2015 15.30 u, Bernulphuskerk, Oosterbeek

Programma

1 **Lorenzo Allegri** (1573-1648), uit Il primo libro della musiche (Venetië, 1618):

- **Terzo Ballo detto Alta Maria** (prima parte, secunda & ultima parte: Gagliarda)
- **Prima Ballo della Notte d'Amore** (prima parte, secunda parte: Gagliarda, terza & ultima parte: Corrente)

2 **Johann Sebastian Bach** (1685-1750): Koraal 'Wie bin ich doch so herzlich froh', uit cantate BWV 1, Wie schön leuchtet der Morgenstern

3 **Michel-Richard de Lalande** (1657-1723): **Simphonie de Noël** (met daarin de noël 'Ou s'en vont ces gays bergers'), **Carillon**

4 **Johann Sebastian Bach**: Koraal 'Zwingt die Saiten in Cythara', uit cantate BWV 36, Schwingt freudig euch empor

5 **Marc-Antoine Charpentier** (1643-1704): **Messe de minuit à 4 voix**, fl(ûtes) et vi(ol)ons pour Noël

- **Kyrie** eleison (noël 'Joseph est bien marié', volksliedje 'Jolyet est marié')
  - Christe eleison (noël 'Or, nous dites Marie', volksliedje 'Helas je l'ay perdue')
  - Kyrie eleison (noël 'Une jeune pucelle', volksliedje 'Une jeune fillette')
- **Gloria**
  - Laudamus te: Noël 'Tous les bourgeois de Chastre'
  - Quoniam tu solus Sanctus: Noël 'Ou s'ent vont ces guays bergers'
- **Credo**
  - Deum de Deo: Noël 'Vous qui désirez sans fin', volksliedje 'Magdelon, je t'aime bien'
  - Crucifixus: Noël 'Voicy le jour solomnel de Noël', gebaseerd op het liedje 'Quand ce beau printemps je voy' van Pierre de Ronsard (1587)
  - Et in Spiritum Sanctum: Noël 'A la venue de Noël'
- **Offertorium**: Noël 'Laissez paitre vos bestes' (instrumentaal)
- **Sanctus** (noël 'O Dieu que n'estois en vie')
- **Agnus Dei** (noël 'A minuit fut fait un resveil', gebaseerd op het liedje 'Quand la bergere va aux champs')

6 **Johann Sebastian Bach**: Koraal 'Ich steh' an deiner Krippen hier', uit het Weihnachts Oratorium, BWV 248

Toelichting

Aangespoord door de engelen zochten de herders het Christuskind. Ze vonden het in een kribbe. Wij gaan tijdens deze kerstconcerten samen met u op zoek naar de bronnen van bekende en minder bekende kerstmuziek. De bron van de *Simphonie de Noël* van Michel-Richard De Lalande vinden we bij de herders op het Franse platteland. Deze *simphonie* bevat namelijk de populaire noël ‘Ou s’en vont ces gays bergers’. In de tekst van dit kerstliedje krijgen de herders van Bethlehem Franse namen: Alix, Janneton en Robin. Noëls als deze genoten in de 15de en 16de eeuw een immense populariteit. Noëls ontleenden hun melodieën aan wereldlijke liedjes over liefde, wijn etc., we spreken dan van parodieën, of aan kerkelijke hymnen. In de 16de eeuw introduceerden de Fransiscanen de noëls in de kerk, tot afgrijzen van de kerkelijke elite overigens. De noëls bleven echter onverminderd populair. Noëls werden tot in de negentiende eeuw gepubliceerd in Grande Bibles des Noëls. Uit enkele daarvan zijn de afbeeldingen in dit programma afkomstig. Marc-Antoine Charpentier gebruikte tegen het einde van de 17de eeuw de melodieën van tien noëls in zijn *Messe de Minuit pour Noël*, in de traditie van de parodiemis. En zo kon het gebeuren dat Latijnse teksten van de mis terecht kwamen op melodieën van liedjes over verliefde herdertjes en herderinnetjes.

Lorenzo Allegri moeten we niet verwarren met Gregorio Allegri, de schepper van het beroemde Miserere. De luitist Lorenzo was van Duitse komaf en werkzaam als balletcomponist aan het hof van de familie De Medici in Florence. Hier ontwikkelde hij een stijl die ten grondslag zou liggen aan de Franse ouverture-suite. Deze werd door de Florentijn Giovanni Battista Lulli, de latere Franse hofcomponist Jean-Baptiste Lully, in Frankrijk geïntroduceerd. De titels van de werken van Lorenzo Allegri doen misschien een relatie met het kerstfeest vermoeden. Met Alta Maria wordt echter Maria de Medici bedoeld, en ook Notte d’Amore moeten we profaan duiden. We spannen deze wereldlijke muziek graag voor het karretje van kerst, en plaatsen ons daarmee in de rijke traditie van noëls en parodiemissen.

In een programma met parodieën en muzikale recycling mag muziek uit de cantates van Johann Sebastian Bach niet ontbreken. Wij voeren de laatste twee verzen van het koraal ‘Wie schön leuchtet der Morgenstern’ uit. Tekst en melodie zijn van de hand van de Lutherse predikant Philipp Nicolai (1556-1668). Hij schreef dit koraal samen met het bekende ‘Wachet auf, ruft uns die Stimme’ in 1599, toen zijn standplaats Unna door de pest werd getroffen. Beide koralen schreef hij in de vorm van een avondmaalsbeker. Georg Friedrich Händel zou later fragmenten uit beide koralen gebruiken als thema’s in het bekende Hallelujah-koor van de Messiah. Het koraal ‘Ich steh’ an deiner Krippen hier’ is gedicht door de bekende Lutherse theoloog en dichter Paul Gerhardt (1607-1676) op een melodie van Martin Luther. In de tekst klinkt al duidelijk het latere piëtisme door, bijvoorbeeld door de ik-vorm waardoor de woorden heel persoonlijk worden.

Martin Knotters

Teksten

Wie bin ich doch so herzlich froh,
daß mein Schatz ist das A und O,
der Anfang und das Ende!
Er wird mich doch zu seinem Preis
aufnehmen in das Paradeis,
deß klopf' ich in die Hände!

Amen!

Amen!

Komm du schöne
Freudenkrone,
bleib' nicht lange,
Deiner wart' ich mit Verlangen.
Philipp Nicolai, 1599

Wat ben ik toch zielsgelukkig
dat mijn Schat de Alfa en de Omega is,
het begin en het einde;
Hij zal mij tot zijn eer
opnemen in het paradijs,
daarom klap ik in mijn handen.

Amen!

Amen!

Kom o schone
vreugdekroon,
blijf niet lang weg,
op U wacht ik met verlangen.
Vertaling: Ria van Hengel

Zwingt die Saiten in Cythara
und laßt die süße Musica
ganz freudenreich erschallen,
daß ich möge mit Jesulein,
dem wunderschönen Bräutigam mein
in steter Liebe wallen!

Singet,

springet,

jubilieret,

triumphieret,

dankt dem Herren!

Groß ist der König der Ehren.

Philipp Nicolai, 1599

Speel op de snaren van de citer
en laat de bekoorlijke muziek
vol van vreugde weerklinken,
dat ik met mijn Jezus,
die wonderschone Bruidegom van mij,
in voortdurende liefde op weg mag!

Zing nu,

dans nu,

Jubel,

juich nu,

dank de Here!

Groot is de Koning der ere.

Vertaling: Jaap H. van der Laan

Messe de minuit

Kyrie eleison, Christe eleison,
Kyrie eleison.

Heer ontferm U, Christus ontferm U,
Heer onterm U.

Gloria in excelsis Deo.

Et in terra pax hominibus bonae
voluntatis.

Laudamus te. Benedicimus te.

Adoramus te. Glorificamus te.

Gratias agimus tibi propter magnam
gloriam tuam.

Eer aan God in den hoge.

En vrede op aarde aan de mensen die Hij
liefheeft.

Wij loven U. Wij prijzen U.

Wij aanbidden U. Wij verheerlijken U.

Wij zeggen U dank voor Uw grote
heerlijkheid.

Domine Deus, Rex caelestis, Deus Pater omnipotens.

Domine Fili unigenite, Iesu Christe.

Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris.

Qui tollis peccata mundi, miserere nobis.

Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram.

Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis.

Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus.

Tu solus Altissimus, Iesu Christe.

Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris.

Amen.

Credo in unum Deum.

Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium.

Et in unum Dominum

Jesum Christum,

Filium Dei unigenitum,

Et ex Patre natum ante omnia saecula.

Deum de Deo, lumen de lumine,

Deum verum de Deo vero.

Genitum, non factum,

consubstantialem Patri:

per quem omnia facta sunt.

Qui propter nos homines

et propter nostram salutem

descendit de caelis.

Et incarnatus est de Spiritu Sancto

ex Maria Virgine:

Et homo factus est.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio

Pilato:

passus, et sepultus est.

Et resurrexit tertia die,

secundum scripturas.

Heer God, hemelse Koning, God almachtige Vader.

Heer eniggeboren Zoon, Jezus Christus.

Heer God, Lam Gods, Zoon des Vaders.

Gij Die wegneemt de zonden der wereld, ontferm U onzer.

Gij Die wegneemt de zonden der wereld, aanvaard ons gebed.

Gij Die zit aan der rechterhand des Vaders, ontferm U onzer.

Want Gij alleen zijt de Heilige. Gij alleen de Heer.

Gij alleen de Allerhoogste, Jezus Christus.

Met de Heilige Geest, in de Heerlijkheid Gods des Vaders.

Amen.

Ik geloof in één God

de almachtige Vader

Schepper van hemel en aarde,

van al wat zichtbaar en onzichtbaar is.

En in één Heer,

Jezus Christus,

eniggeboren Zoon van God,

vóór alle tijden geboren uit de Vader.

God uit God, licht uit licht,

ware God uit de ware God.

Geboren, niet geschapen,

één in wezen met de Vader,

en door wie alles geschapen is.

Hij is voor ons, mensen

en omwille van ons heil

uit de hemel neergedaald.

Hij heeft het vlees aangenomen door de

heilige Geest uit de Maagd Maria

en is mens geworden.

Hij werd voor ons gekruisigd,

Hij heeft geleden onder Pontius Pilatus

en is begraven

Hij is verrezen op de derde dag,

volgens de Schriften.

Et ascendit in caelum:
sedet ad dexteram Patris.
Et iterum venturus est
cum gloria iudicare vivos et mortuos:
Cujus regni non erit finis.
Et in Spiritum sanctum Dominum,
et vivificantem:
Qui ex Patre, Filioque procedit.
Qui cum Patre, et Filio simul adoratur,
et conglorificatur:
Qui locutus est per Prophetas.
Et unam, sanctam, catholicam et
apostolicam Ecclesiam.
Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum.
Et expecto resurrectionem mortuorum
Et vitam venturi saeculi.
Amen.

Sanctus, sanctus, sanctus,
Dominus Deus Sabaoth,
Pleni sunt caeli et terra gloria tua.

Hozanna in excelsis.

Benedictus qui venit
in nomine Domini.
Hozanna in excelsis.

Agnus dei, qui tollis peccata mundi
miserere nobis.
Dona nobis pacem.

Hij is opgevaren ten hemel:
zit aan de rechterhand van de Vader.
Hij zal wederkomen in heerlijkheid om te
oordelen levenden en doden
en aan zijn rijk komt geen einde.
Ik geloof in de Heilige Geest die Heer is
en het leven geeft
die voortkomt uit de Vader en de Zoon
die met de Vader en de Zoon tezamen
wordt aanbeden en verheerlijkt;
die gesproken heeft door de profeten.
Ik geloof in de ene, heilige, katholieke en
apostolische kerk.
Ik belijd één doopsel
tot vergeving van de zonden.
Ik verwacht de opstanding van de doden
en het leven van het komend rijk.
Amen.

Heilig, heilig, heilig,
de Heer, de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde van uw
heerlijkheid.
Hosanna in de Hoge.

Gezegend Hij die komt
in de naam des Heren.
Hosanna in de Hoge.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der
wereld, ontferm U over ons.
Geef ons vrede.

Ich steh' an deiner Krippen hier,
o Jesu, du mein Leben.
Ich komme, bring' und schenke dir,
was du mir hast gegeben.
Nimm hin, es ist mein Geist und Sinn,
Herz, Seel und Mut,
nimm alles hin,
und laß dir's wohl gefallen!

Da ich noch nicht geboren war,
da bist du mir geboren
und hast mich dir zu eigen gar,
eh' ich dich kannt', erkoren.
Eh' ich durch deine Hand gemacht,
da hast du schon bei dir bedacht,
wie du mein wolltest werden.

Und eines, weiß ich, wirst du mir,
mein Heiland, nicht versagen:
daß ich dich möge für und für
in meinem Herzen tragen.
So laß mich deine Wohnung sein,
komm, komm und kehre bei mir ein
mit allen deinen Freuden!

Paul Gerhardt (1607-1676)

Ik sta hier bij uw kribbe
o Jezuskind, mijn leven;
ik kom u brengen en schenken
wat u mij hebt gegeven.
Neem het aan, het zijn mijn geest en
mijn denken,
mijn hart, mijn ziel en mijn gemoed,
neem het allemaal aan en laat het u
behagen!

Toen ik nog niet geboren was
bent U voor mij geboren
en heeft mij toen al,
nog voor ik U kende, verkoren.
Eer ik door Uw hand werd gemaakt,
heeft U al bij Uzelf bedacht,
hoe U de mijne wilde zijn.

Eén ding, weet ik, zal u,
mijn Heiland, mij niet ontzeggen:
dat ik U voor altijd in mijn hart mag
dragen.

Laat mij zo Uw woning zijn,
kom, kom en trek bij mij in
met al Uw vreugde!

Vertaling: Ria van Hengel (vers 1), Martin Knotters
(vers 2 en 3)

Het Zutphens Barok Ensemble

De volgende spelers werken aan dit concert mee:

Viool 1: Elin Eriksson (leiding), Thijs Beekman, Jeroen Tonnaer. **Viool 2:** Liesbeth Kuhlemaijer, Ien Slijkhuis, Suzanne Wever. **Altviool:** Immelies van der Drift (tevens klokkenspel), Niels Jaspers, Els Kluin, Josée Pegt. **Cello:** Jolly Berfelo, Elisabeth van 't Hull. **Violone:** Leen Willemstein. **Traverso:** Martin Knotters, Cees van Woerkum. **Hobo:** Rudi Grevink, Cynthia Spencer (tevens percussie en baroktriangel). **Fagot:** Germaine Anema. **Klavencimbel:** Alet Maasland.

Dessus/sopraan: Marietta Schwartz, Pleun Sluiter, Britta Verboom. **Haute-contre/alt:** Gerben van den Bosch, Carolien Gerritsen. **Taille/tenor:** Jeroen van Bergeijk, Marcel van Os. **Basse/bas:** Joep Everts, Theo Koele, Ton Schreuders. De zangers werden gecoacht door Henk Gunneman.

Het Zutphens Barok Ensemble legt zich toe op een historische speelstijl. Het ensemble speelt muziek die is geschreven in de periode tussen 1600 en 1800. De spelers gebruiken kopieën van barokinstrumenten of moderne instrumenten die aangepast zijn en spelen in een historische (lage) stemming. De blaasinstrumenten hebben slechts enkele kleppen en de strijkers spelen met een barokstok op darmsnaren. De leden zijn gevorderde amateurs, enkelen hebben een professionele achtergrond. Het ensemble staat onder leiding van barokvioliste Elin Eriksson en repeteert elke dinsdagavond in Zutphen.

Dit concert is mede mogelijk gemaakt door onze gulle gevers en sponsors. Met dank aan Bloemsierkunst Markerink in Zutphen. Onze sponsors zijn:

We heffen geen vastgestelde toegangsprijs. Om de kosten te dekken is er na afloop van het concert een collecte bij de uitgang voor een vrijwillige bijdrage. Een bijdrage van gemiddeld €10,- per bezoeker zou ons enorm helpen om onze concerten te blijven realiseren. U kunt zich bij de uitgang ook opgeven om gulle gever te worden.

Het **Zutphens Barok Ensemble** speelt regelmatig concerten op verschillende locaties. Kijk op onze website: www.zutphensbarokensemble.nl.